

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук,
професора, члена-кореспондента Національної академії
педагогічних наук України**

**Соколової Ганни Борисівни на дисертацію
Линдіної Євгенії Юріївни «Становлення та розвиток вітчизняної теорії
та практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми
потребами», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.03 - корекційна педагогіка**

Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується суттєвими трансформаціями підходів до забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на якісну та доступну освіту, корекційно-розвиткову й логопедичну допомогу. У цьому контексті особливого значення набуває наукове осмислення становлення та розвитку вітчизняної системи логопедичної допомоги, її теоретичних засад, організаційних форм і практичних моделей. Звернення до історико-педагогічного досвіду дає змогу простежити закономірності формування логопедичної теорії та практики, виявити вплив суспільно-історичних умов, наукових концепцій, нормативно-правових змін і професійної підготовки фахівців на характер та зміст логопедичної допомоги. Водночас системне дослідження історичного поступу цієї галузі є важливою передумовою критичного осмислення набутого досвіду, збереження наукової спадкоємності та визначення перспектив подальшого розвитку логопедії в Україні. У цьому аспекті дисертаційна робота Євгенії Юріївни Линдіної становить вагомий науковий інтерес, оскільки спрямована на цілісне осмислення процесу становлення та розвитку вітчизняної теорії і практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами.

Зміст дисертаційної роботи засвідчує ґрунтовність і системність здійсненого авторкою наукового пошуку, його відповідність заявленим меті та поставленим завданням. Дослідження вирізняється широкими хронологічними межами, охоплюючи період від найдавніших уявлень про

мовлення, мовленнєві порушення та способи їх подолання до сучасного етапу розвитку логопедичної допомоги в Україні. Такий масштаб дослідження дає можливість простежити не лише окремі етапи становлення логопедичної практики, а й внутрішню логіку її історичної трансформації, взаємозв'язок наукових, соціальних, освітніх, нормативно-правових та інституційних змін.

Вагомою складовою дисертації є її методологічне забезпечення. Авторкою використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових, історико-педагогічних і спеціальних методів, вибір яких обґрунтовано предметом, метою, завданнями, хронологічними межами та міждисциплінарним характером досліджуваної проблеми.

Суттєвим науковим здобутком дисертації вважаємо розроблення та обґрунтування авторської періодизації становлення і розвитку вітчизняної теорії та практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами. Її цінність полягає в тому, що періодизація побудована не за формально-хронологічним принципом, а на основі комплексного поєднання системоутворювальних і уточнювальних критеріїв, серед яких соціально-історичний, науково-теоретичний, інституційно-організаційний, нормативно-правовий, кадрово-професійний, організаційно-практичний, персоналістичний та соціально-освітній. Такий підхід дозволив авторці виокремити сім історичних періодів і визначити для кожного з них характерні ознаки, провідні тенденції та чинники розвитку. Наукова цінність запропонованої періодизації полягає також у можливості побачити логопедичну допомогу як динамічну систему, розвиток якої визначався не одним, а сукупністю взаємопов'язаних чинників.

Окремо слід відзначити увагу дисертантки до еволюції інституційних форм логопедичної допомоги та професіоналізації відповідної діяльності. У роботі простежено становлення й розвиток спеціальних закладів освіти, логопедичних пунктів, логопедичних груп, закладів освіти для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, інклюзивно-ресурсних центрів та інших

інституцій підтримки осіб з особливими освітніми потребами. Важливо, що інституціоналізація логопедичної допомоги розглядається у взаємозв'язку зі змінами нормативно-правового забезпечення, кадрового потенціалу, діяльністю закладів вищої освіти та профільних кафедр, розвитком професійних спільнот і суспільними запитами. Це дозволило розкрити професійну підготовку логопедичних кадрів не як відокремлений освітній процес, а як один із системотвірних чинників розвитку теорії та практики логопедичної допомоги.

Переконливо представлено в дисертації й сучасний етап розвитку логопедичної допомоги, який авторка пов'язує з інноваційно-цифровими та міждисциплінарними трансформаціями. До його визначальних характеристик віднесено вплив пандемії COVID-19, повномасштабної війни, цифровізацію освітнього простору, поширення дистанційних і змішаних форм логопедичної практики, розширення інклюзивної освіти, активізацію професійних спільнот та посилення міждисциплінарної взаємодії. Такий ракурс є важливим, оскільки дає змогу розглядати сучасну логопедичну допомогу в контексті актуальних суспільних викликів і водночас пов'язувати сучасні трансформації з попередніми етапами її історичного розвитку.

Значущість отриманих результатів посилюється достатньо широкою та різноплановою джерельною базою, до якої увійшли нормативно-правові документи різних історичних періодів, архівні й статистичні матеріали, офіційні звіти, навчально-методичні матеріали, освітні програми та навчальні плани, підручники, наукові праці українських і зарубіжних учених, матеріали діяльності закладів вищої освіти, профільних кафедр, професійних асоціацій та громадських об'єднань, а також електронні ресурси державних і наукових установ. Така різноманітність джерел відповідає складності предмета дослідження та створює можливості для його розгляду з різних наукових позицій.

Наукова новизна роботи має комплексний характер і представлена на концептуальному, теоретико-методологічному, історико-педагогічному та прикладному рівнях. Вперше здійснено цілісне історико-педагогічне дослідження становлення та розвитку вітчизняної теорії і практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами в широких хронологічних межах; теоретично обґрунтовано концептуальні засади її вивчення як цілісного історико-педагогічного процесу; визначено логопедичну допомогу як самостійний історико-педагогічний феномен спеціальної освіти; розроблено авторську періодизацію та розкрито закономірності історичної трансформації від медико-педагогічних і дефектологічних практик до сучасної інклюзивної, функціонально-комунікативної, цифровізованої та міждисциплінарної системи підтримки. У сукупності це дає підстави розглядати результати дисертації як вагомий внесок у розвиток історії спеціальної педагогіки та логопедії.

Практичне значення дисертації також видається суттєвим. Запропоновані авторкою підходи, критерії періодизації, систематизовані історико-педагогічні матеріали, виявлені тенденції та закономірності можуть бути використані в подальших дослідженнях з історії педагогіки, спеціальної освіти та логопедії, а також у процесі вдосконалення освітньо-професійних програм і професійної підготовки вчителів-логопедів. Важливим є й потенціал використання результатів у діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, спеціальних та інклюзивних закладів освіти, науково-методичних установ і професійних об'єднань. Позитивної оцінки заслуговує також упровадження результатів дослідження в освітню та практичну діяльність низки закладів вищої освіти й інклюзивно-ресурсних центрів, що засвідчує прикладну спрямованість виконаної роботи.

Загалом дисертаційна робота Євгенії Юріївни Линдіної справляє позитивне враження як самостійне, завершене, концептуально цілісне та науково обґрунтоване дослідження, у якому поставлена наукова проблема отримала комплексне історико-педагогічне осмислення. Авторкою

продемонстровано належний рівень володіння методологією історико-педагогічного дослідження, уміння працювати з різноплановою джерельною базою, систематизувати значний за обсягом матеріал, здійснювати його наукову інтерпретацію та формулювати обґрунтовані узагальнення.

Високо оцінюючи наукову та практичну значущість дисертаційного дослідження, його концептуальну цілісність, ґрунтовність джерельної бази та вагомість одержаних результатів, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер та не знижують загальної позитивної оцінки виконаної роботи.

1. У роботі обґрунтовано авторську концепцію розвитку логопедичної допомоги як цілісного історико-педагогічного процесу, детермінованого взаємодією суспільно-історичних, науково-теоретичних, нормативно-правових, інституційно-організаційних, кадрово-професійних і соціокультурних чинників. Водночас дисертація виграла б від представлення узагальненої графічної моделі, яка б візуалізувала взаємозв'язок історичних періодів, чинників, інституційних форм, кадрового забезпечення та провідних тенденцій розвитку логопедичної допомоги.

2. У роботі використано сучасне поняття «особи з особливими освітніми потребами» як узагальнювальну категорію дослідження. Водночас, з огляду на історико-педагогічний характер роботи, дискусійним залишається питання ретроспективного застосування цієї категорії до історичних етапів, коли вона ще не функціонувала в науковому й нормативному обігу. Було б доцільно ще виразніше підкреслити, що сучасна термінологія використовується як аналітична рамка дослідження, тоді як історично зумовлені поняття зберігаються для коректного відтворення змісту відповідного періоду, мови джерел і науково-нормативного контексту.

3. У роботі порушено питання логопедичної допомоги в медичних установах і закладах охорони здоров'я. Водночас цей аспект міг би бути розкритий ширше, зокрема в контексті нейрологопедії, реабілітації, посттравматичних мовленнєвих і комунікативних порушень, а також міжвідомчої взаємодії систем освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

4. Враховуючи значний обсяг матеріалу щодо сучасних тенденцій розвитку логопедичної допомоги, бажано було б у висновках до шостого розділу чіткіше розмежувати тенденції, які вже набули системного характеру, і тенденції, що перебувають на етапі становлення. Це особливо важливо, оскільки сучасний період, означений авторкою як «2020 – дотепер», є відкритим і незавершеним історичним процесом.

5. Враховуючи значний обсяг дисертаційної роботи та широту залученого матеріалу, у тексті подекуди трапляються окремі повтори, стилістичні нашарування й технічні неточності. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, однак потребують редакційного доопрацювання з метою підвищення цілісності, компактності та наукової виразності викладу.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дисертантки дає підстави для висновку про те, що подана до захисту дисертаційна робота Линдіної Євгенії Юріївни «Становлення та розвиток вітчизняної теорії та практики логопедичної допомоги особам з особливими освітніми потребами» є самостійним, завершеним і достатньо апробованим дослідженням, результати якого мають вагоме теоретичне і практичне значення для розвитку корекційної педагогіки, логопедії та системи спеціальної освіти України.

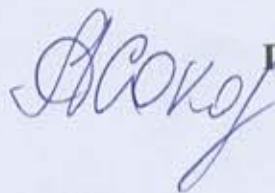
Дисертація за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та повнотою викладу основних результатів відповідає вимогам, установленим чинним законодавством України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних

наук, що дає підстави для присудження Линдіній Євгенії Юріївні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор навчально-наукового
інституту фізичної культури, спорту та
спеціальної освіти

Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Ганна СОКОЛОВА

